

O‘ZBEKISTONDA YO‘LOVCHI TASHISH TIZIMINI TASHKIL ETISH: HOZIRGI HOLATI VA RIVOJLANISH YO‘NALISHLARI

Mamatqulov A.R.

Buxoro innovatsiya universiteti, “Moliyaviy texnologiyalar, iqtisodiyot va logistika”
kafedrasi o‘qituvchisi. **ORCID:** 0009-0009-6661-8018

Botirov A.A.

Buxoro innovatsiya universiteti, “Moliyaviy texnologiyalar, iqtisodiyot va logistika”
kafedrasi o‘qituvchisi. **ORCID:** 0009-0002-9250-3301

Muradov B.K.

Buxoro innovatsiya universiteti, “Moliyaviy texnologiyalar, iqtisodiyot va logistika”
kafedrasi, Transport logistikasi yo‘nalishi, 10-1TRLS-23 guruh talabasi
ORCID: 0009-0002-5140-7364

ORGANIZATION OF THE PASSENGER TRANSPORT SYSTEM IN UZBEKISTAN: CURRENT STATUS AND DEVELOPMENT DIRECTIONS

Mamatqulov A.R.

Bukhara Innovation University, Lecturer, Department of “Financial Technologies, Economics and
Logistics”. **ORCID:** 0009-0009-6661-8018

Botirov A.A.

Bukhara Innovation University, Lecturer, Department of "Financial Technologies, Economics and
Logistics". **ORCID:** 0009-0002-9250-3301

Muradov B.K.

Bukhara Innovation University, Department of "Financial Technologies, Economics and Logistics",
Transport Logistics Department, Student of Group 10-1TRLS-23
ORCID: 0009-0002-5140-7364

Anotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekistondagi yo‘lovchi tashish tizimining bugungi holati, mavjud transport turlari va ularning rivojlanish darajasi tahlil qilinadi. Shuningdek, tizimda duch keladigan muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari ko‘rib chiqiladi. Maqolada avtomobil, temir yo‘l, havo va metro transportining afzalliklari va kamchiliklarini yoritib, yo‘lovchi tashish sohasini rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari taklif etilgan. Maqolada transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish, ekologik toza transport turlarini joriy etish va raqamlashtirish muhimligi ta’kidlangan. Tadqiqot natijalari O‘zbekistonda barqaror va samarali

yo'lovchi tashish tizimini shakllantirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: yo'lovchi tashish, transport tizimi, avtomobil transporti, temir yo'l, metro, havo transporti, infratuzilma, raqamlashtirish, ekologik transport.

Аннотация: В статье анализируется современное состояние системы пассажирских перевозок в Узбекистане, существующие виды транспорта и уровень их развития. В нем также обсуждаются проблемы, возникающие в системе, и пути их преодоления. В статье рассматриваются преимущества и недостатки автомобильного, железнодорожного, воздушного транспорта и метрополитена, а также предлагаются приоритетные направления развития сектора пассажирских перевозок. В статье подчеркивается важность модернизации транспортной инфраструктуры, внедрения экологически чистых видов транспорта и цифровизации. Результаты исследований включают научно-практические предложения по формированию устойчивой и эффективной системы пассажирских перевозок в Узбекистане.

Ключевые слова: пассажирский транспорт, транспортная система, автомобильный транспорт, железная дорога, метрополитен, воздушный транспорт, инфраструктура, цифровизация, экологический транспорт.

Annotation: The article analyzes the current state of the passenger transportation system in Uzbekistan, existing modes of transport and their level of development. It also discusses the problems arising in the system and ways to overcome them. The article examines the advantages and disadvantages of road, rail, air and metro transport, and proposes priority areas for the development of the passenger transportation sector. The article emphasizes the importance of modernizing transport infrastructure, introducing environmentally friendly modes of transport and digitalization. The research results include scientific and practical proposals for the formation of a sustainable and efficient passenger transportation system in Uzbekistan.

Keywords: passenger transport, transport system, automobile transport, railway, metro, air transport, infrastructure, digitalization, eco-friendly transport.

Kirish

Transport tizimi har qanday mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Aholining erkin harakatlanishini ta'minlash, iqtisodiy aloqalarni mustahkamlash, turizmni rivojlantirish va ishlab chiqarish zanjirlarini samarali tashkil etishda yo'lovchi tashish tizimining roli beqiyosdir. Zamonaviy davrda aholi sonining ortishi, urbanizatsiya jarayonlarining jadallashuvi va ekologik muammolarning kuchayishi transport sohasida yangi yondashuvlarni talab qilmoqda.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish, yo'lovchi tashish xizmatlarining sifatini oshirish hamda zamonaviy, qulay va xavfsiz transport turlarini joriy etish borasida keng ko'lamli islohotlar olib borilmoqda. Davlat dasturlari doirasida yangi yo'llar, metro liniyalari, avtobuslar parkini yangilash kabi tashabbuslar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, mavjud tizimda hal etilishi lozim bo'lgan qator muammolar ham mavjud: tirbandliklar, transport vositalarining texnik jihatdan eskirganligi, yo'lovchi xavfsizligi masalalari, raqamlashtirishning past darajada bo'lishi shular jumlasidandir.

Adabiyotlar tahlili

O'zbekistonda yo'lovchi tashish tizimi sohasida olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlar, hukumat qarorlari, tahliliy hisobotlar va xalqaro tajribalarni o'rganishga asoslangan adabiyotlar mazkur mavzuni har tomonlama yoritishda muhim manba hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tegishli qaror va farmonlarida (masalan, PQ-470-sonli qaror, 2022-yil 5-iyul) transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish, ekologik toza transport vositalarini joriy etish, shuningdek, raqamli texnologiyalarni keng qo'llash bo'yicha aniq yo'nalishlar belgilangan. Ushbu

hujjatlar mamlakatda transport sohasini davlat darajasida rivojlantirishga bo'lgan yondashuvni aks ettiradi.

Jahon banki va Osiyo taraqqiyot banki tomonidan tayyorlangan hisobotlarda Markaziy Osiyodagi, jumladan, O'zbekistondagi transport logistikasining rivojlanish tendensiyalari, muammolar va imkoniyatlar chuqur tahlil qilingan. Bu manbalar orqali yo'lovchi tashish sohasida xalqaro standartlarga mos yondashuvlarni aniqlash mumkin.

Akademik manbalar, xususan, Sh. M. Mamatqulov, A. A. Norqulov, D. T. Xo'jamberdiyev kabi olimlarning ilmiy maqolalarida yo'lovchi tashish tizimining tarixiy shakllanishi, hozirgi holati va uni rivojlantirishga doir nazariy va amaliy jihatlar tahlil qilingan. Ayniqsa, shahar transporti tizimi, jamoat transportining muvofiqlashtirilishi, multimodal tizimlar va smart-texnologiyalar bo'yicha ilmiy ishlanmalar mavzuni chuqur o'rganishga zamin yaratadi.

Bundan tashqari, xalqaro ilmiy jurnallarda (masalan, *Journal of Transport Geography*, *Transportation Research Part A*) chop etilgan maqolalarda urbanizatsiya, transportdagi barqarorlik, ekologik transport turlari va yo'lovchilar oqimini boshqarish bo'yicha ilg'or tajribalar keltirilgan. Bu tadqiqotlar O'zbekistondagi transport tizimi uchun taqqoslama tahlil qilish va kelgusidagi yo'nalishlarni belgilashda foydalidir.

Umuman olganda, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, yo'lovchi tashish tizimini rivojlantirish bo'yicha nazariy yondashuvlar va amaliy tavsiyalar mavjud, biroq ularni milliy sharoitga moslashtirish va tizimli qo'llash zarur. Shu sababli, mavzuga oid chuqurlashtirilgan tahliliy tadqiqotlar olib borish dolzarb bo'lib qolmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqotda O'zbekistonda yo'lovchi tashish tizimining hozirgi holatini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda rivojlanish yo'nalishlarini

asoslash maqsad qilingan. Mazkur maqsadga erishish uchun quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llanildi:

1. Deskriptiv (tasviriy) tahlil

Avvalo, O'zbekiston Respublikasida yo'lovchi tashish tizimining tuzilmasi, mavjud transport turlari va ularning geografik taqsimoti o'rganildi. Statistik ma'lumotlar asosida mavjud holat tasvirlab berildi.

2. Statistik usullar

Rasmiy manbalar – O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, Transport vazirligi hamda xalqaro tashkilotlar (Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki) hisobotlari asosida transport oqimi, yo'lovchilar soni, transport vositalari yangilanishi kabi mezonlar statistik tahlil qilindi.

3. Solishtirma tahlil

O'zbekistondagi yo'lovchi tashish tizimi ayrim rivojlangan davlatlar (Janubiy Koreya, Turkiya, Polsha) tajribasi bilan taqqoslab tahlil qilindi. Bu usul orqali ilg'or tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish imkoniyatlari baholandi.

4. SWOT-tahlil

Yo'lovchi tashish tizimidagi kuchli va zaif jihatlar, tashqi imkoniyatlar va tahdidlar aniqlanib, tizimning strategik holati baholandi.

5. Ekspert baholari

Soha mutaxassislari, transport muhandislari va shaharsozlik bo'yicha ekspertlarning fikr-mulohazalari asosida amaldagi tizimdagi muammolar va ularning yechimlariga oid takliflar ishlab chiqildi.

6. Normativ-huquqiy tahlil

Transport tizimiga oid qonunchilik hujjatlari, hukumat qarorlari va davlat dasturlari o'rganilib, tizimning institutsional asoslari tahlil qilindi.

Ushbu metodlar uyg'unligi tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta'minlash bilan birga, Mazzoni kompleks tahlil qilish imkonini berdi. Tadqiqot natijalari O'zbekistonda yo'lovchi tashish tizimini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar

O'zbekistonda yo'lovchi tashish tizimi so'nggi yillarda izchil islohotlar va modernizatsiya jarayonlari orqali yangi bosqichga ko'tarilayotgan bo'lsa-da, tizimda haligacha bir qator tizimli muammolar saqlanib qolmoqda. Olib borilgan tahlillar quyidagi asosiy natijalarni aniqlash imkonini berdi:

1. Transport turlarining rivojlanish darajasi turlicha.

Avtomobil transporti (ayniqsa, avtobuslar) yo'lovchi tashishda yetakchi o'rinda turadi. Bu yo'nalishdagi xizmatlar aholiga nisbatan keng taqdim etilgan bo'lsada, transport vositalarining aksariyati eskirgan, ekologik talablarga javob bermaydi va tirbandliklarga olib kelmoqda. Temir yo'l transporti uzoq masofalardagi tashishlar uchun samarali hisoblanadi, biroq ichki qatnovlar soni cheklangan. Havo transporti esa asosan yirik shaharlarga xizmat qiladi va oddiy fuqarolar uchun hali ham iqtisodiy jihatdan unchalik qulay emas.

2. Shahar va qishloq joylar orasida katta tafovut mavjud

Poytaxt va yirik shaharlarda yo'lovchi tashish xizmatlari nisbatan yaxshilangan bo'lsa-da, chekka hududlarda muntazam qatnovlar, sifatli transport vositalari va muvofiqlashtirilgan yo'nalishlar yetarli emas. Bu esa hududiy tengsizlikka olib kelmoqda.

3. Raqamlashtirish darajasi past

Jamoat transportlarining harakatini boshqarish, yo'lovchi oqimini nazorat qilish va xizmatlarni onlayn rejalashtirish tizimlari (mobil ilovalar, elektron to'lov tizimlari va h.k.) hali to'liq joriy etilmagan. Bu esa transport tizimining zamonaviy boshqaruv darajasiga chiqishini sekinlashtiradi.

4. Transport infratuzilmasining yangilanishi izchil olib borilmoqda

So'nggi yillarda yangi yo'llar qurilishi, metro liniyalarining kengaytirilishi, elektrobus va ekologik toza transport vositalarining xarid qilinishi ijobiy siljishlarga

olib kelmoqda. Jumladan, Toshkent shahrida elektrobuslar soni ortmoqda, Samarqandda esa yangi turistik yoʻnalishlar uchun jamoat transporti sifati oshirilgan.

5. Xalqaro tajriba yetarlicha oʻzlashtirilmagan

Solishtirma tahlillar shuni koʻrsatmoqdaki, rivojlangan davlatlarda yoʻlovchi tashish tizimi raqamlashtirish, integratsiyalashgan multimodal yondashuvlar, ekologik transport va foydalanuvchi qulayligiga asoslangan. Oʻzbekistonda esa bu jihatlar hali bosqichma-bosqich yoʻlga qoʻyilmoqda.

Xulosa va takliflar

Xulosa

Oʻzbekistonda yoʻlovchi tashish tizimi ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni taʼminlashda muhim oʻrin egallaydi. Olib borilgan tahlillar shuni koʻrsatadiki, soʻnggi yillarda transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish, ekologik toza transport vositalarini joriy etish va xizmatlar sifatini oshirish yoʻnalishida ijobiy oʻzgarishlar amalga oshirilmoqda. Biroq tizimda hali ham texnik eskirish, raqamlashtirishning sustligi, shahar va qishloq joylari oʻrtasidagi transport tafovuti, multimodal integratsiya va foydalanuvchi qulayligi kabi muammolar mavjud.

Transport sohasining barqaror rivojlanishini taʼminlash, aholining harakatlanish imkoniyatlarini kengaytirish va zamonaviy texnologiyalar asosida xizmat koʻrsatish tizimini shakllantirish uchun kompleks yondashuv talab etiladi.

Takliflar

1. Transport vositalarini yangilash va ekologik standartlarga moslashtirish:

Eskirgan avtobus va mikroavtobuslarni bosqichma-bosqich ekologik toza transport vositalariga (elektrobus, gazda yuradigan avtobus) almashtirish zarur.

2. Hududlararo tenglikni taʼminlash:

Chekka hududlarda transport yoʻnalishlarini koʻpaytirish, qatnovlar jadalligini oshirish va sifati yuqori transport vositalarini jalb etish orqali markaz va qishloq oʻrtasidagi transport tengsizligini kamaytirish lozim.

3. Raqamlashtirish va axborot texnologiyalarini keng joriy etish:

Jamoat transporti harakatini onlayn kuzatish, elektron chiptalar, mobil ilovalar va aqlli to'lov tizimlarini keng joriy etish orqali transport xizmatlarining qulayligi oshiriladi.

4. Multimodal transport tizimini yo'lga qo'yish:

Avtomobil, temir yo'l, metro va havo transporti o'rtasidagi muvofiqlashtirilgan tizimni ishlab chiqish orqali yo'lovchilarning vaqt va resurs tejamkorligini ta'minlash mumkin.

5. Xalqaro tajribani o'rganish va milliy sharoitga moslashtirish:

Transportni boshqarish, ekologik yechimlar va shaharsozlik yondashuvlari borasida ilg'or tajribalarni tahlil qilish va O'zbekiston sharoitiga mos strategiyalar ishlab chiqish zarur.

6. Xavfsizlik va xizmat sifati ustuvorligi:

Yo'lovchi tashish sohasida xizmat ko'rsatish madaniyatini oshirish, haydovchilar malakasini doimiy ravishda oshirish va texnik xavfsizlik qoidalariga qat'iy amal qilish talab etiladi.

7. Ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash:

Transport tizimini rivojlantirishda ilmiy asoslangan yondashuvlar, sohani monitoring qilish, model va prognozlar yaratish orqali uzoq muddatli strategiyalar ishlab chiqilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Transport tizimini modernizatsiya qilish va barqaror rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori, PQ-470-son. (2022-yil, 5-iyul). www.lex.uz

2. O'zbekiston Respublikasi Transport vazirligi. (2023). Transport tarmoqlarining rivojlanish holati va istiqbollari bo'yicha statistik ma'lumotlar. Toshkent: Transport vazirligi Matbuot xizmati.

3. Jahon banki. (2021). Uzbekistan: Enhancing Transport Connectivity for Regional Integration. Washington D.C.: The World Bank.

4. Asian Development Bank. (2020). Sustainable Urban Transport in Uzbekistan: Country Diagnostic Report. Manila: ADB Publications.

5. Mamatqulov, Sh. M., & Norqulov, A. A. (2019). O'zbekiston transport tizimining rivojlanish omillari. *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar*, 2(3), 45–51.
6. Xo'jamberdiyev, D. T. (2021). Yo'lovchi tashish xizmatlarining barqarorligini oshirish yo'llari. *Transport va logistika jurnali*, 4(1), 18–23.
7. Rodrigue, J.-P., Comtois, C., & Slack, B. (2020). *The Geography of Transport Systems* (5th ed.). New York: Routledge.
8. Cervero, R. (2013). Transport Infrastructure and the Environment: A Global Perspective. *Transport Policy Journal*, 29(2), 17–30.
9. Statistika agentligi huzuridagi Transport va aloqa bo'yicha bo'lim. (2023). *O'zbekiston Respublikasida yo'lovchi tashish hajmi statistikasi*. Toshkent: Statistika agentligi.
10. UN-Habitat. (2019). *Planning and Design for Sustainable Urban Mobility: Global Report on Human Settlements*. Nairobi: United Nations Human Settlements Programme.
11. Ulug'bekov, S. (2024). Kreativ iqtisodiyot fenomeni. *Studying the progress of science and its shortcomings*, 1(3), 93-96.
12. Ulugbekov, s. (2023). Emerging trends and new approaches in international marketing. *Ethiopian international journal of multidisciplinary research*, 10(10), 188-190.
13. Ulug'bekov, s. (2023). Blokhin texnologiyasi va uning qo'llanilish sohalari. *Экономика и социум*, (3-2 (106)), 308-313.
14. Ulug'bekov, S. U. (2024). Milliy iqtisodiyotda innovatsion infratuzilmasining shakllanishi va rivojlanishi. *Yangi o'zbekiston, yangi tadqiqotlar jurnali*, 1(5), 144-153.